

**Usmanova Xadicha Baxodir qizi,**  
Toshkent Kimyo xalqaro universiteti mustaqil  
tadqiqotchisi

# **O'ZBEKISTON OLIY TA'LIM TIZIMIDA BO'LAJAK OLIGOFRENOPEDAGOGLARNI INTELLEKTUAL NUQSONI BO'LGAN BOLALAR BILAN ISHLASHGA TAYYORLASHNING INTEGRATIV TEXNOLOGIYALARI**

**UO'K: 378**

**[HTTPS://DOI.ORG/10.34920/SO/VOL\\_2026\\_ISSUE\\_5\\_2](https://doi.org/10.34920/so/vol_2026_issue_5_2)**

---

## **USMANOVA X.B.-Q. O'ZBEKISTON OLIY TA'LIM TIZIMIDA BO'LAJAK OLIGOFRENOPEDAGOGLARNI INTELLEKTUAL NUQSONI BO'LGAN BOLALAR BILAN ISHLASHGA TAYYORLASHNING INTEGRATIV TEXNOLOGIYALARI**

Maqolada O'zbekiston Respublikasi maxsus va inklyuziv ta'lim tizimini modernizatsiya qilish sharoitida bo'lajak oligofrenopedagoglarni kasbiy tayyorlashda integrativ texnologiyalardan foydalanishning nazariy-metodologik asoslari ko'rib chiqilgan. Kasbiy ta'limda integrativ yondashuvning mohiyatini ochib beruvchi ilmiy adabiyotlar, me'yoriy-huquqiy hujjatlar va zamonaviy pedagogik konsepsiyalar tahlil qilingan. Bo'lajak mutaxassislarni tayyorlash jarayonida psixologik-pedagogik, korreksion-rivojlantiruvchi, axborot-kommunikatsiya va amaliyotga yo'naltirilgan texnologiyalarni integratsiyalash zarurati asoslab berilgan. Integrativ texnologiyalarni qo'llash bo'lajak mutaxassislarning kasbiy kompetentligini shakllantirish, talabalarning intellektual nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlashga amaliy tayyorgarligini rivojlantirish hamda kasbiy ta'lim sifatini oshirishga xizmat qilishi aniqlangan.

Tayanch so'z va tushunchalar: oligofrenopedagogika, integrativ texnologiyalar, maxsus ta'lim, inklyuziv ta'lim, intellektual nuqsonlar, kasbiy tayyorgarlik, kompetensiyaviy yondashuv, oliy ta'lim.

---

## **УСМАНОВА Х.Б.-К. ИНТЕГРАТИВНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ОЛИГОФРЕНОПЕДАГОГОВ К РАБОТЕ С ДЕТЬМИ С ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫМИ НАРУШЕНИЯМИ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ УЗБЕКИСТАНА**

В статье рассматриваются теоретико-методологические основы применения интегративных технологий в профессиональной подготовке будущих олигофренопедагогов в условиях модернизации системы специального и инклюзивного образования Республики Узбекистан. Проведен анализ научной литературы, нормативно-правовых документов и современных педагогических концепций, раскрывающих сущность интегративного подхода в профессиональном образовании. Обоснована необходимость интеграции психолого-педагогических, коррекционно-развивающих, информационно-коммуникационных и практико-ориентированных технологий в процессе подготовки будущих специалистов. Установлено, что применение интегративных технологий способствует формированию профессиональной ком-

петентности, развитию практической готовности студентов к работе с детьми с интеллектуальными нарушениями и повышению качества профессионального образования.

Ключевые слова и понятия: олигофренопедагогика, интегративные технологии, специальное образование, инклюзивное образование, интеллектуальные нарушения, профессиональная подготовка, компетентностный подход, высшее образование.

### **USMANOVA X.B. -K. INTEGRATIVE TECHNOLOGIES FOR PREPARING FUTURE OLIGOFRENOPELAGOGS TO WORK WITH CHILDREN WITH INTELLECTUAL DISABILITIES IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM OF UZBEKISTAN**

This article examines the theoretical and methodological foundations of applying integrative technologies in the professional training of future oligofrenopedagogues in the context of modernizing the special and inclusive education system of the Republic of Uzbekistan. An analysis of scientific literature, regulatory legal documents, and modern pedagogical concepts revealing the essence of the integrative approach in vocational education was conducted. The necessity of integrating psychological-pedagogical, correctional-developmental, information-communication, and practice-oriented technologies into the process of training future specialists has been substantiated. It has been established that the application of integrative technologies contributes to the formation of professional competence, the development of students' practical readiness to work with children with intellectual disabilities, and the improvement of professional education quality.

Keywords and concepts: oligophrenopedagogy, integrative technologies, special education, inclusive education, intellectual disabilities, vocational training, competency-based approach, higher education.

**Kirish.** O'zbekiston Respublikasi ta'lim sohasidagi zamonaviy o'zgarishlar alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan o'quvchilar bilan samarali ishlashga qodir pedagog kadrlarni tayyorlash tizimini takomillashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. So'nggi yillarda mamlakatimizda inklyuziv ta'limni rivojlantirish, maxsus ta'lim tizimini takomillashtirish va barcha toifadagi o'quvchilar uchun sifatli ta'lim olish imkoniyatini ta'minlash borasida izchil davlat siyosati olib borilmoqda.

Ushbu islohotlarning muhim yo'nalishlaridan biri defektolog mutaxassislarni, xususan, kasbiy faoliyati intellektual nuqsoni bo'lgan bolalarni o'qitish, tarbiyalash, rivojlantirish va ijtimoiy moslashtirish bilan bog'liq bo'lgan oligofrenopedagoglarni tayyorlashdir. Zamonaviy mutaxassis nafaqat maxsus pedagogika va psixologiya sohasidagi fundamental bilimlarni, balki innovatsion ta'lim texnologiyalari, raqamli o'qitish vositalari, fanlararo hamkorlik usullari hamda inklyuziv ta'lim jarayonini tashkil etish ko'nikmalarini ham egallagan bo'lishi lozim.

Mahalliy va xorijiy tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, pedagoglarni tayyorlashning an'anaviy predmetli-fanli yondashuvi har doim ham yaxlit kasbiy kompetensiyaning shakllanishini ta'minlay olmaydi. Shu munosabat bilan, kasbiy

tayyorgarlikning turli tarkibiy qismlarini yagona ta'lim tizimiga birlashtirish imkonini beradigan integrativ yondashuv alohida dolzarblik kasb etadi.

Defektologlarni kasbiy tayyorlash masalalariga bag'ishlangan salmoqli tadqiqotlarga qaramay, O'zbekiston oliy ta'limi sharoitida bo'lajak oligofrenopedagoglarni tayyorlash tizimiga integrativ texnologiyalarni joriy etish muammosi yetarlicha o'rganilmagan.

#### **Mavzuning dolzarbligi.**

Mavzuning dolzarbligi O'zbekiston Respublikasining maxsus va inklyuziv ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, bo'lajak oligofrenopedagoglarni tayyorlash sifatini oshirish hamda oliy ta'lim muassasalarining o'quv jarayoniga zamonaviy ta'lim texnologiyalarini joriy etish zarurati bilan belgilanadi. Inklyuziv ta'limning rivojlanishi turli ta'lim sharoitlarida intellektual rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan samarali ishlay oladigan kompleks kasbiy kompetensiyalarga ega mutaxassislarni tayyorlashni taqozo etadi. Shu munosabat bilan bo'lajak mutaxassislarning nazariy va amaliy tayyorgarligi yaxlitligini ta'minlaydigan integrativ ta'lim texnologiyalaridan foydalanish alohida ahamiyat kasb etadi.

**Tadqiqot maqsadi** O'zbekiston oliy ta'lim tizimida bo'lajak oligofrenopedagoglarni intellektual

rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan kasbiy faoliyatga tayyorlashda integrativ texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlarini nazariy jihatdan asoslab berishdan iborat.

**Tadqiqot obyekti** O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimida bo'lajak oligofrenopedagoglarni kasbiy tayyorlash jarayoni.

**Tadqiqot predmeti** Intellektual rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlashga tayyorlashda bo'lajak oligofrenopedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish vositasi sifatida integrativ ta'lim texnologiyalari.

### **Materiallar va metodlar.**

Tadqiqot nazariy-tahliliy xususiyatga ega bo'lib, maxsus ta'lim mutaxassislari tayyorlashga doir zamonaviy ilmiy yondashuvlarni o'rganishga asoslanadi.

Quyidagilar tadqiqotning metodologik asosini tashkil etdi:

- kompetensiyaviy yondashuv;
- tizimli yondashuv;
- shaxsga yo'naltirilgan yondashuv;
- integrativ yondashuv;
- faoliyatga oid yondashuv.

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlardan foydalanildi:

- defektolog kadrlarni tayyorlash muammosiga oid ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish;
- O'zbekiston Respublikasining ta'lim sohasidagi me'yoriy-huquqiy hujjatlarini o'rganish;
- mahalliy va xorijiy tajribani qiyosiy-taqqoslash;
- ilmiy ma'lumotlarni umumlashtirish va tizimlashtirish;
- bo'lajak oligofrenopedagoglarning kasbiy tayyorgarligini nazariy modellash.

Maxsus pedagogika, inklyuziv ta'lim, kasb-hunar pedagogikasi va ta'lim texnologiyalari sohasidagi mamlakatimiz hamda xorijiy olimlarning asarlari tadqiqotning nazariy bazasini tashkil etdi.

### **Natijalar va muhokama.**

O'qitishning integrativ texnologiyalarining nazariy mohiyati

Zamonaviy pedagogika fanida integratsiya ta'lim oluvchi shaxsining har tomonlama rivojlanishini va kasbiy kompetensiyalarning shakllanishini ta'minlaydigan yaxlit tizimni yaratish maqsadida

ta'lim faoliyatining turli tarkibiy qismlarini birlashtirish jarayoni sifatida qaraladi.

O'qitishning integrativ texnologiyalari — bu turli fanlar mazmunining o'zaro aloqadorligini, nazariy va amaliy tayyorgarlikning uyg'unligini, shuningdek, innovatsion pedagogik va raqamli texnologiyalardan foydalanishni ta'minlovchi tashkiliy shakllar, metodlar va vositalar majmuidir.

Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, integrativ yondashuvni qo'llash bilimlarning tarqoqligini bartaraf etishga va bo'lajak mutaxassislarda tizimli kasbiy tafakkurni shakllantirishga yordam beradi. Oligofrenopedagoglarni tayyorlashda bu jihat alohida ahamiyat kasb etadi, chunki ushbu toifadagi mutaxassislarning kasbiy faoliyati kompleks va fanlararo xususiyatga ega.

Intellektual nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlash maxsus pedagogika, psixologiya, logopediya, tibbiyot, ijtimoiy pedagogika, axborot texnologiyalari va korreksion ish kabi turli sohalaridagi bilimlarni integratsiyalashni talab qiladi.

### **Zamonaviy sharoitda oligofrenopedagog kasbiy faoliyatining xususiyatlari**

Maxsus ta'limning zamonaviy modeli tor ixtisoslashgan korreksion yondashuvdan intellektual nuqsoni bo'lgan bolani kompleks qo'llab-quvvatlashga o'tish bilan tavsiflanadi.

Inklyuziv ta'limning rivojlanishi sharoitida oligofrenopedagog faoliyatining doirasi sezilarli darajada kengayadi. Mutaxassis ta'limiy vazifalardan tashqari, diagnostik, korreksion-rivojlantiruvchi, maslahat berish, tashkiliy va ijtimoiy-moslashtiruvchi faoliyat turlarini ham amalga oshiradi.

Bo'lajak oligofrenopedagogning kasbiy kompetentligi quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi:

- psixologik-pedagogik kompetentlik;
- diagnostik kompetentlik;
- korreksion-rivojlantiruvchi kompetentlik;
- raqamli kompetentlik;
- kommunikativ kompetentlik;
- inklyuziv kompetentlik;
- tadqiqotchilik kompetentligi.

Ushbu kompetensiyalarni shakllantirish kasbiy tayyorgarlikning turli yo'nalishlari integratsiyasini ta'minlaydigan ta'lim texnologiyalarini qo'llashni taqozo etadi.

Kasbiy tayyorgarlik asosi sifatida fanlararo integratsiya

Integrativ yondashuvning eng muhim yo'nalishlaridan biri ta'lim mazmunining fanlararo integratsiyasidir.

Pedagogika oliy o'quv yurtlari o'quv dasturlarining tahlili maxsus yo'nalishdagi fanlar o'rtasida yaqin o'zaro aloqalarni o'rnatish zarurligini ko'rsatadi. Maxsus pedagogika, maxsus psixologiya, neyropsixologiya, logopediya, korreksion pedagogika va inklyuziv ta'lim o'rtasidagi integratsion aloqalar alohida ahamiyatga ega.

Fanlararo integratsiya quyidagilarga xizmat qiladi:

- intellektual nuqsoni bo'lgan bolalar rivojlanishining qonuniyatlari haqida yaxlit tasavvurni shakllantirishga;
- talabalarning tahliliy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga;
- kasbiy vazifalarni kompleks hal etish ko'nikmasini shakllantirishga;
- pedagogik kadrlar tayyorlash sifatini oshirishga.

O'zbekiston oliy ta'limi sharoitida ushbu yo'nalish bo'lajak defektologlarni tayyorlash jarayonini modernizatsiya qilishning eng istiqbolli mexanizmlaridan biri hisoblanadi.

Integrativ tayyorgarlikning tarkibiy qismi sifatida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari

Ta'lim muhitini raqamlashtirish pedagog kadrlar kasbiy tayyorgarligining mazmuniga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari talabalarni o'qitishda individual yondashuvni amalga oshirishga, pedagogik amaliyot imkoniyatlarini kengaytirishga va kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish samaradorligini oshirishga imkon beradi.

Bo'lajak oligofrenopedagoglarni tayyorlashda quyidagilar alohida ahamiyatga ega:

- elektron ta'lim resurslari;
- multimedia texnologiyalari;
- interfaol ta'lim platformalari;
- korreksion-rivojlantiruvchi ishlarning raqamli vositalari;
- virtual ta'lim muhitlari;
- masofaviy ta'lim texnologiyalari.

Raqamli resurslardan foydalanish kasbiy vaziyatlarni modellashtirishni ta'minlaydi va bo'lajak mutaxassislarining amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishga ko'maklashadi.

Bo'lajak mutaxassislarni tayyorlashda amaliyotga yo'naltirilgan texnologiyalar

Nazariya va amaliyotning birligi – integrativ ta'limning asosiy tamoyillaridan biridir.

Zamonaviy tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, real kasbiy masalalarni hal qilishga yo'naltirilgan texnologiyalar eng yuqori samaradorlikni namoyon etmoqda.

Bular jumlasiga quyidagilar kiradi:

- keys-texnologiyalar;
- loyihaviy ta'lim;
- muammoli ta'lim;
- pedagogik modellashtirish texnologiyalari;
- vaziyatli tahlil;
- talabalarning ilmiy-tadqiqot faoliyati.

Ushbu texnologiyalardan foydalanish talabalarda kasbiy mustaqillikni shakllantirish, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish va murakkab pedagogik masalalarni hal qilishga tayyorlikni oshirishga yordam beradi.

Maxsus va inklyuziv ta'lim muassasalarida pedagogik amaliyotni tashkil etish alohida ahamiyat kasb etadi, bu yerda bo'lajak mutaxassislar o'z bilimlarini kasbiy faoliyatning real sharoitlarida qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

### **Integrativ texnologiyalarni O'zbekiston oliy ta'limiga joriy etish istiqbollari**

O'zbekistonning zamonaviy ta'lim siyosati pedagog kadrlar tayyorlashni takomillashtirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratmoqda.

Inklyuziv ta'limning rivojlanishi, ta'lim muhitining raqamli transformatsiyasi va oliy ta'lim mazmunining modernizatsiya qilinishi integrativ ta'lim texnologiyalarini joriy etish uchun yangi imkoniyatlar ochib bermoqda.

Quyidagilar istiqbolli yo'nalishlar hisoblanadi:

- integratsiyalashgan ta'lim dasturlarini ishlab chiqish;
- kasbiy tayyorgarlikning raqamli platformalarini joriy etish;
- amaliyotga yo'naltirilgan ta'limni kengaytirish;
- maxsus ta'lim sohasida xalqaro hamkorlikni rivojlantirish;
- pedagogik amaliyot tizimini takomillashtirish.

Mazkur yo'nalishlarni amalga oshirish ta'lim tizimining zamonaviy talablariga javob beradigan yangi avlod mutaxassislarini tayyorlashni ta'minlaydi.

### **Xulosalar:**

1. O'tkazilgan nazariy tahlillar shuni ko'rsatdiki, integrativ texnologiyalar O'zbekiston

Respublikasi oliy ta'lim tizimida bo'lajak oligofrenopedagoglarni tayyorlash sifatini oshirishning muhim sharti hisoblanadi.

2. Pedagogik, psixologik, axborot-kommunikatsiya va amaliyotga yo'naltirilgan texnologiyalar integratsiyasi aqli zaif bolalar bilan samarali ishlash uchun zarur bo'lgan kompleks kasbiy kompetentlikni shakllantirishni ta'minlaydi.

3. Inklyuziv ta'limni rivojlantirish va ta'lim muhitini raqamlashtirish sharoitida integrativ yon-

dashuv maxsus ta'lim mutaxassislarining kasbiy tayyorgarligi mazmunini modernizatsiya qilish va uning amaliy yo'nalishini oshirishga xizmat qiladi.

4. Keyingi tadqiqotlarning istiqbollari bo'lajak oligofrenopedagoglarni integrativ tayyorlashning tarkibiy-funksional modelini ishlab chiqish va uni O'zbekiston pedagogika oliy ta'lim muassasalarining ta'lim jarayoniga joriy etish samaradorligini eksperimental tekshirish bilan bog'liq.

### Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining 2020 yil 23 sentyabrdagi «Ta'lim to'g'risida»gi ORQ-637-son Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 11 sentyabrdagi «O'zbekiston – 2030» strategiyasi to'g'risida»gi PF-158-son Farmoni. – Toshkent, 2023.
3. 2020–2025-yillarda xalq ta'limi tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi // O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktabrdagi PQ-4860-son qaroriga 1-ilova. – Toshkent, 2020.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida"gi 638-son qarori. – Toshkent, 2021.
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning ta'lim olishlarini tashkil etish va ularni reabilitatsiya qilish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 46-son qarori. – Toshkent, 2024.
6. Ayupova M.Y. Maxsus pedagogika asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
7. Nurkeldiyeva D.A. Inklyuziv ta'limning nazariy va amaliy asoslari. – Toshkent, 2022.
8. Shoumarov G'B. Maxsus psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2021.
9. Xaydarov F.I., Xalilova N.I. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent, 2020.
10. Raximov A.A. Oliy ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent, 2021.
11. Назарова Н.М. Специальная педагогика. – Москва: Академия, 2021.
12. Малофеев Н.Н. Специальное образование в меняющемся мире. – Москва: Просвещение, 2021.
13. Алехина С.В. Инклюзивное образование: от политики к практике. – Москва, 2022.
14. Инденбаум Е.Л. Олигофренопедагогика. – Москва: Владос, 2020.
15. Дмитриев А.А. Инклюзивное образование детей с ограниченными возможностями здоровья. – Москва, 2021.
16. Хитрюк В.В. Инклюзивное образование: теория и практика. – Минск, 2020.
17. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. – Москва: Народное образование, 2020.
18. UNESCO. Guide for Ensuring Inclusion and Equity in Education. – Paris: UNESCO, 2021.
19. UNESCO. Global Education Monitoring Report: Inclusion and Education. – Paris, 2022.
20. Florian L. Inclusive Pedagogy in Action. – London: Routledge, 2021.
21. Ainscow M. Promoting Inclusion and Equity in Education. – London: Routledge, 2021.